

Emilie Bertelssoni elu

ja Mustvee tööpõld.

Emilie Bertelsson (Bertilsson) sündis 14.oktoobril 1884.a. See oli samal aastal, mil asutati kaks esimest baptisti kogudust Eestis - Haapsalu ja Pärnu. Nii langesid E.Bertelssoni ja Eesti baptismi sünd ühte aastasse, ja kuni tema surmani 1965.aastal oli tema sünnipäev ühtlasi ka Eesti baptismi vanuse näitaja.

Ta sündis rootslastest vanematest Naissaarel (rootsi k. Nargö), saarel kus rootslased selle järjepidevusega elasid 1740.-1750.aastast¹⁾. Sellega on tahetud öelda et seal oli ka varem asunud vähesel määral rootslasi ja eestlasi, aga see asustus oli lõppenud saare võtmisega 20-ks aastaks (1721-1740) sõjaväe valdusesse. Hilisemad rootslased arvatakse sinna olevat asunud umb. 1740.a. paiku enamasti Soomest.

P.Johanseni ja P.Wieselgreni materjalidel²⁾

1) Wieselgreni andmetel (P.Wieselgren, "Ortnamn och Bebyggelse i Estlands forna och hittillsvarande Svenskbyder" lk.28) on Bertelssoni perekonna esivanemad Naissaarel siiski olnud eesti päritolu, aga saarel rootsistunud.

2) P.Johansen, "Nordische Mission, Revals Gründung und die Schwedensiedlung in Estland" lk.157 ja 195; P.Wieselgren, op. cit. lk.24-25.

on aga 1748.a. kaks vaba rootslasest venda Hoeman'id sinna asunud ka Virumaalt, Vergi tolleaegsest Rotzinpe, nüüdsest Altja külast ja on saanud mitmete perekondade esiisaks Naissaarel.

Seega on 18.-19.sajandi Naissaar asustuselt noorim Eesti teiste rootslastest asustatud saarte ja rannaalade (Vormsi, Noarootsi, Osmussaar, Vihterpalu, Ruhnu, osaliselt Hiiu ja Saaremaa jt.) seas, kus rootsine asustus pärines 13.-st sajandist. Hiljem, 1906.-1914.a. oli Naissaarel ka baptisti kogudus Gustav Hendrik Matsoni (Daniel Heinrich Matsoni onu) ja Ludvig Lutheri juhtimisel, kuni 1914. aastal esimese maailmasõja ajal saar uuesti sõjaväe valdusesse võeti ja elanikud sealt lahkuma sunniti.

Rootsi Evangeelse Kodumaa Ühenduse (Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen) misjonärid G.E.Thorén Noarootsis ja L.Österblom Vormsis olid olnud Jumala tööriistadeks võimsa Läänemaa ärkamise puhkemi-sele Eestimaal aastatel 1873-1876. Sellest ärkamisest sündisidki 1884.a. ja hiljem baptisti kogudused Eestis. Veidi hiljem töötasid kaks Rootsi misjonäri Petrus Bergsten (1874-1881) ja C.D.Berg (1881-1886) ka Naissaares. Kõigi nende tegevus oli loonud selle vaimuliku õhkkonna, milles E.Bertelssoni usuelu ja misjonikutsumus ette valmistati.

15-aastase tütarlapsena tuli Emilie Bertelsson 1900.aasta jaanipäeval Kehras koos teiste Naissaare tütarlastega värskelt-organiseeritud baptisti koguduse palvela avamist külastades isiklikule pääst-

miselamusele. See läbimurdev elamus toimus temas palvela avamise eelöhtul, jaanilaupäeval evangeelisel palvekoosolekul Kehra koguduse diakoni, pärastise vanema J.Schmeidti talu õues. Selle paiga mälestust pidas noor Emilie nii kalliks, et ta paigast, kus ta oli põlvitades leidnud rahu Jumalaga, peoga lilli ja rohtu kaasa võttis, mida ta oma kodus palju aastaid säilitas. Sellest peale teenis ta innukalt Issandat igal võimalikul viisil. Varsti selle järel, 1.augustil 1900 ristiti ta Tallinna II baptisti koguduses, kuhu Naissaare usklikgrupp osakonnana tol ajal kuulus.

Pühapäevakoolitööd Naissaares tegi Emilie Bertelsson üksinda, ja seda kahes külas. Igal pühapäeval käis ta mõlemas kohas, osutades seejuures suurt enesesalgamist. 1912.a. oli tal seal 45 pühapäevakooliõpilast. 1913-1914 töötas ta evangelistina mitmel pool Eestis ja Venemaal, ning asus 1914.a. õppima Örebro misjonikooli. Selle 1917.a. lõpetanud, täiendas ennast Rootsi Baptisti Liidu Beteli usuteaduse seminaris Stockholmis, mille 1918.aastal lõpetas.

Pärast Beteli seminari lõpetamist töötas 1918-1924 Rootsi Baptisti Liidu misjonärina Venemaal. 1921.a. veebruaris oli Eestis külaskäigul. Külastas siinseid rootslasi Noarootsis ja Vormsis, samuti eesti baptisti kogudusi Tallinnas, Haapsalus ja Ridalas.

Venemaal töötas ta peamiselt Petrogradis (pärastine Leningrad), mis oli misjoni peajaamaks. 1934.a. "Teekäija" järgi töötas ta kontaktis William Fetleriga ja tema "Evangeeliumi majaga", kus Emilie Bertelssoni ülesandeks oli kodude külastamine, pühapäevakoolitöö ja osavõtt äratustööst. See oli ilmselt väljapool suurt kogudust. Nagu ta kirjeldas, tuli vaimulikke koosolekuid pidades igas koosolekus 10, 15, 20 ja 30, kord isegi 50 inimest eestpalvele ja päästmisele. Ta enda ülevaate järgi oli ta Leningradis töötanud koguduses, mis 1918.a. sügisel koosnes 60-st liikmest, aga ta lahkudes (1924.a.) oli 630-liikmeline. Kogudusel oli siis 7 palvesaali ja töötas 5 kutselist jutlustajat. Erilist ärkamist ei olnud, aga inimesed tulid üksaaval usule.

Sotsiaaltöös oli puudustkannatajate abistamisega mitmed surma suust tagasi elule päästetud. Samuti hoolitses ta koduta laste eest. 1923.a. püüdis ta lastekodu asutada, millele aga tehti takistusi.

1924.a. teate järgi oli ta saanud riigist väljasaatmise korralduse. Ta kavatses siis Vene kodakondsusesse astuda, et võida misjonitööd seal jätkata, kuigi oleks sellega kaotanud võõra riigi kodaniku isikupuutumatus. Venemaalt tagasipöördumise otsuse tegi ta pärast raskeid kannatusi, mis pea-aegu oleks maksnud ta elu. 25.juunil oli ta sunnitud oma Venemaa tööpõllult lahkuma ja 1924.a. lõpul oli ta tagasi Rootsis.

1925.a. saabus ta Rootsi Baptisti Misjoniühingu saadetuna tagasi Eestisse, tundes ka siin oma kutsumusena töötada peamiselt venelaste hulgas. Valis seepärast oma tööpõlluks Peipsi-äärse vene vanausuliste ala.

Mustvees oli 4 aastat varem, 1921.a. Joh.Roodemani poolt asutatud peamiselt sissesõitnutest väike baptisti kogudus, kus 1922.a. oli toimunud esimene kohapealne ristimine. Hädise tervise tõttu pani Roodeman 1925.aastal koguduse juhtimise maha (1928.a. ta suri) ja pastoriks kutsuti samal aastal Eesti Baptisti Usuteaduse Seminari esimese lennu lõpetanud Eduard Annert. Kui siis samal aastal suunati sinna Rootsi Baptisti Misjoni Seltsi poolt E.Bertelsson tööle vene misjoni alal, valis viimane oma töö keskuseks venelaste Raja küla, asukohaga Mustveest 3 km lõuna pool Peipsi järve kaldal samuti kui Mustvee linn.

Mustvee kogudus, olles väikese liikmete arvu ja eriti uue jutlustaja tööle kutsumise tõttu ainelises kitsikuses, pakkus E.Bertelssoni juhitud Rootsi vene misjonile koostööd. Kuna ei olnud loomulik kahe ühise iseloomuga ja ühesuunalise misjoni organisatsiooni eraldi töötamine ühel tööpõllul, sai ühinemine teoks. See koostöö jäi püsima E.Bertelssoni surmani, kuigi viimasel ajal otsest misjoni toetust Rootsist enam ei olnud võimalik saada. 40 aastat töötas Emilie Bertelsson praktiliselt puhkusest ja vaheaegadeta, väljaarvatud töö algaastad,

mil ta aegajalt Rootsit külastas, seal siinse misjoni vastu kogudustes huvi äratades. Siin aga arendas ta misjonitööd 11 tööpunkti kaudu poolringis ümber Peipsi järve loodeosa. Misjoni keskuseks jäi paljudeks aastakümneteks palvela, algul Raja külas, hiljem sellest 1 km lõuna pool Kükita vene külas, kuna koguduse asukohaks jäi esialgu Mustvee linnas üüritud palvesaal. Sealsel misjonil oli pidevalt abilisi kohapealt ja Rootsist evangelistidena kui ka muude kutsetöölisena.

Redaktor Karl Jäderi iseloomustuse järgi on E.Bertelsson töötanud suure endasalgamisega, raugematu energia ja praktilise ettevõtlikkusega arendanud ulatuslikku ja edukat pühapäevakooli, evangeeliumi kuulutamise ja hädalistele abiosutavat tegevust, võitnud eelarvamusi, saavutanud austust ja usaldust ka seal, kus temasse alguses avaliku vastupanuga suhtuti.

Seoses Rootsi misjoniga liitumisel kerkib 1927.aastaks Mustvee koguduse jaoskondade arv ühele 5-le, 1929.a. 6-le. 1930.a. loetakse kogudusel 6 üüritud palvelat, 4 elukutselist evangelisti, viis pühapäevakooli 10 õpetaja ja 175 õpilasega. 1931.a. oli 250 õpilast. 1932.a. tuli juurde 7 misjonijaa- ma. Suurim arv tööpunkte oli 1936.aastal - 6 osakonda ja 8 misjonijaama, palvelaid: üks oma ja 11 üüritud. Suurim pühapäevakooliõpilaste arv - 300 oli 1934.aastal 19-s pühapäevakoolis.

Et misjonitöö pole olnud tühine, näitab koguduse liikmete arvu kasv 14 aasta jooksul ligi kuuekordseks, 20-lt 1924.aastal 115-le 1938.aastal. Umbes pooled neist olid venelased.

1931.aastast on kogudusel üks oma palvela Kükital, mis avati 20.dets.1931 250 istekohaga ja sai nimeks "Betaania". Selle ehitas ümberehitamise teel teisest hoonest ehitusmeister Karl J.Solberg Göteborgist omal kulul. See jäi Peipsi-äärse misjoni keskuseks ja Mustvee koguduse palvelaks, juriidiliselt koguduse kinnisvarana võlavabalt 10 000 Eesti krooni väärtuses. Sellele oma palvelale lisandus aga, nagu nimetatud, üüritud saale ja palvelaid paljudes paikades.

E.Bertelssoni välisabilistena misjonis töötasid Lydia Johansson Rootsist misjoniõena a.1931-1943 ja evangelistina Inga Segerstråle Helsingist 1937-1940.aastani. Lydia Johansson oli saabunud Rootsist E.Bertelssoni kutsel ja oli talle arstiabiga töhusaks abiliseks. Ta õppis ruttu selgeks eesti keele ja sai kiiresti rahva seas populaarseks oma vastutuleku ja ka meditsiinilise oskuse tõttu. Ta keetis ise ravimeid, mida kohapealne arst hindas, saates mõnigikord haigeid tema juurde ravile.

1928.a. külastas Rõngu bapt.kog.pastor P.Võsu Mustvee tööpõldu. Sealsest külaskäigust ta kirjutas, et E.Bertelsson peab pühapäeval vahel 4-5 koosolekut. Ühes teise, Narvas töötava Rootsi misjonäri N.Angeliniga andsid nad välja rootsikeelset

kuukirja "Länken" (lülili), mille vastutav toimetaja ta oli. Samuti toimetas ta väikest venekeelset hinnata jagatavat traktaatlehte "Prizöv" (kutse), mis ilmus "Länkeni" rahaliste ülejääkide arvel. E.Bertelssoni igakuist väljaminekut töötajate palkadeks, üüriks ja külaliste sõidukuludeks hindab P.Võsu enam kui 150-le Eesti kroonile kuus. Rootsist sai ta toetust ainult enda ülalpidamiseks. Kõik muu tuli endaohverduse ja kokkuhoiu arvelt, sest ta elas väga lihtsalt.

1937.a. "Teekäijas" andis Eesti Baptisti Liidu esimees K.Kaups "Vahitornis" külaskäigu muljetest üsna iseloomustava läbilõike E.Bertelssoni Peipsi-äärse misjoni aktiivsusest. Ta ütleb, et seal tehti innukalt head usulist tööd, aga selle kõrval arendati jõudumööda ka sotsiaalset heategevust, kõlbelist ja kultuurilist tööd. Inimesi kasvatati lahti pimedast eelarvamusist ja sõgedaist kommetest, tutvustades neid usulise valgusega. Äärmiselt fanaatiliste vanausuliste seas mõjus misjon kõigekülgselt, kuigi visalt. See pinnas oli siiski kõva.

Misjonipõld ulatus lõunast põhja 70 km piki Peipsi randa Nina külast Iisakuni, keskus Mustvee-Kükita nende vahel; teistpidi idast läände 25 km Peipsi järvest Lullikatkuni ja Rääbiseni. Sellel umbes 1750 km²-l koguduse töö sisemaal ja äärtel oli 14 tööpunkti: Kükita keskusest lõuna poole 2 km Tiheda vene külas saal, 3 km Kasepää eesti külas.

üürisaal kolme kohapealse kuulutaja vennaga, 18 km Tossu eesti külas registreeritud koosolekukoht, 23 km Kallaste linnas saal, 29 km Kokora eesti külas saal, 30 km Nina vene külas palvesaal. Kükitalt põhja poole: 4 km Mustvee linnas koosolekusaal, kuhu 1937.a. ehitati heas kohas kaunis palvela, 30 km Kuru külas samuti registreeritud koosolekukoht ja 42 km Iisakus saal, kus töötasid kolm kohapealset venda. Lääne poole mitmetes suundades 50-70-kilomeetri laiusel frondil: 14 km Vötikveres saal, 15 km Tarakveres saal, 24 km Lullikatkus saal, 25 km Rääbisel Eesti Bapt.Liidule kingitud majas järjekindlad koosolekud.

Töö intensiivsust neis punktides kirjeldab K.Kaups samas järgnevalt: Pühapäeval kl.10 jumala-teenistused Kükital, Kallastes, Rääbisel, Tossus, Vötikveres; kl.12.30 pühapäevakool Kükital, Kasepää, Mustvees, Rääbisel, Tarakveres, Kuru; kl.2 p.l. vene pühapäevakool Mustvees, koosolek Nina külas; kell 3 koosolek Lullikatkul; kell 4 koosolekud Kasepää ja Mustvees; kl.6 koosolek Kokoras; kl.7 vene koosolek Kükital.

Äripäevased koosolekud: esmaspäeval palvetund Mustvees; teisipäeval vene koosolekud Mustvees ja Nina külas, eesti koosolek Tarakveres; kolmapäeval Kükital ja Kallastel vene, Kasepää ja Lullikatkus eesti koosolekud; neljapäeval eesti koosolekud Mustvees, Tarakveres ja Kokoras, vene koosolek Nina külas; reedel vene koosolekud Tihedal ja Kallastes;

laupäeval Kükital pühapäevakooli ettevalmistus ja palvetund.

Töötasid kolm koori: laulukoor, keelpillikoor ja vene koor.

1937.a. alustati ja viidi koosolekute saali osas lõpule teise palvela ehitus Mustvee linna, mille ehituskulud jällegi kanti põhiliselt Rootsi misjoni poolt, aga võimaluse piirides ka koguduse liikmete poolt. 11.juunil 1937 pandi nurgakivi ja avati koosolekute saal 19.detsembril 1937. Sellest aastast peale oli Mustvee kogudusel 2 oma palvelat, üks Kükital, teine Mustvees, üldise väärtusega 20 000 Eesti krooni, millest 1938.a. oli veel 1000 krooni võlga. Seda Mustvee palvelat saadi misjoni jaoks kasutada aastatel 1937.-1940 ja 1941.-1944.

Viibides 1930.a. lõpul 6 nädalat Rootsis jutustas Emilie Bertelsson seal oma tööpõllul valitsevast vaesusest, mille tagajärjel Rootsi baptisti nädalalehe "Wecko-Posten'i" üleskutse peale saadeti 9 suurt kasti riietusesemeid. Sääraseid saadetisi saabus hiljemgi. 1932.aastal oli nende hulgas 70 paari täiesti uusi jalatseid, mis vabastati tollist tingimusel, et need jagatakse vaestele vallavalitsuse kontrolli all. Nii see ka toimus.

Evangeelse Narva vene koguduse pastori Nils Angeliniga oli E.Bertelsson koos misjoni-ajakirju toimetanud ja mitmeti ühiselt misjoni vankrit vedanud. Kui Angelin välismaalasena 1935.aastal seoses uue usuühingute seaduse kehtestamisega Eestist lah-

kus, liitus kogudus Eesti Baptisti Liiduga ja kutsus oma pastoriks Viiling Varalaidi. Viiling Varalaid, endise nimega Philip Gildemann oli olnud metodisti kiriku õpetaja, aga usuristimise tõe omaksvõtmise ja end ristida laskmise tõttu oli sunnitud 1931.aastal metodisti kirikust lahkuma. Seejärel ühines ta Viljandis baptisti kogudusega.

1939.a. mais sai V.Varalaid Rootsist suure missiooni telgi. Samal suvel töötas ta oma telgiga ka Peipsi-äärsetel aladel - Iisakul, Mustvees ja Kasepää, pidades koosolekuid venelastele ja eestlastele, lastele ja täiskasvanutele. Need olid umbes nädalased koosolekute seeriad igas punktis. See oli ainulaadseks suursündmuseks ka E.Bertelssoni misjonipõldudele. Rahva kokkuvool oli enneolematu. Nii oli Kasepää külas telgikoosolekuil osavõtt tähti umbes 500 inimese ümber, mis ületab küla elanike arvu umbes poolteisekordselt - seda muidugi naaberkülade arvel. Paljudele saadi viimase võimalusena evangeeliumi kutset edasi anda, ja mõnedki pöördusid.

Valgustava ja eelarvamustest vabastava evangeeliumi kokkupõrkes pimedas usulise fanatismiga ei olnud E.Bertelsson vene vanausuliste kantsis Peipsi kallastel kaugeltki esimene. Paulus on selliseid fanaatikuid iseloomustanud kui "väga agarad Jumala suhtes, kuid mitte õiget tunnetust mööda" (Rooma 10:2), ehk teisiti öeldult "väga hoolsad Jumala pärast, aga ilma mõistusega" (vanem piiblitõlge). Peipsi-äärsete vene vanausuliste "mõistusega agarus"

tiirleb sealjuures veel vähem Jumala või tema käskude kui inimliku kangekaelsusega lihtsalt vanast ja sisseharjunust kinnipidamise ümber. Ta on seega enam inimlik eelarvamuslike traditsiooniliste arusaamiste jumaldamine religiooni välise fassaadi taga.

Pauluse kokkupõrked usulise mõistusega fanatismiga olid klassilised, esinedes terves reas Apostlite Tegudes kirjeldatud sündmustes: Damaskuses (Apt.9:23-25), Jeruusalemas (sama pt.s.29-30), Pisiidia Antiohhias (pt.13:50-51), Ikoonionis ja Lüstras (pt.14), Tessaloonikas ja Beroias (pt.17), Korintoses ja mujal (pt.18) ning lõpuks jälle Jeruusalemas (pt.21 ja järgnevad). Enamasti jäi Paulusel nende mõistmatute fanaatikute suhtes üks tee - raputada tolm oma jalgadelt ja minna mujale.

Teistsugune oli aga E.Bertelssoni olukord Mustvee ümbruse venelaste suhtes. Siiski tuli kokkupõrge ka siin fanaatilisel kangekaelsete evangeeliumile vastupanevate vaimulike, vene vanausu preestrite poolt, mis evangeeliumi ukse Peipsi kallastel suures osas sulges.

Vene vanausuliste seas väljendus see fanatism eriti ranges eraldumises kõigist teistest kuni teiste sööginõude mittekasutamiseni. Isegi saunas tulid teiste pealepritsitud "eesti piisad" mahapõletada. Välisteks eraldustunnusteks olid pikad habemed ja juuksed. Kui hiljem siiski hakkasid lapsed pühapäevakoolist osa võtma, siis pühapäevakooli teeõhtutele

tõid nad kaasa oma "vene nõud", mida üksteist oodates kordamööda kasutati. Vaimulikud ässitasid noor-mehi vaimulikke koosolekuid segama. Samuti kuulus sinna juurde üldine ebapuhtus ja korratus ja muud sarnast. Vabanemine kunagistest vanausu harjumustest oli evangeeliumi valgusel ometi edusamme teinud, mida aga ei suutnud taluda nende vaimulikud. Siiski oli ka üks preester 1939.aastal pöördunud, mis teisi veel enam ärritas.

Kokkupõrge tuli 28.aprillil 1939. Süütavaks sädemeks sai vanausuliste perekonnast pöördunud noor tütarlaps Klavdia Glubokova. Kopsuhaigusest sai ta usupalve peale terveks ja liitus ristimise läbi kogudusega. Seepeale rakendus ta ülisuure in-nukusega misjonitöösse, eriti traktaatide levitamisele majast majja. Suure julguse ja agaruse tõttu külmetas ta, haigestus uuesti ja suri. Tütar-lapse vanematel oli perekonna matuseplats Rajaküla-Kükita vanausuliste surnuaial, kus puhkavad nende omaksed ja kuhu nad soovisid matta ka oma tütre. Vanausuliste koguduse juhatus aga pidas baptisti matmist vanausuliste kalmistule nende pühitsetud maa rüvetamiseks ja keelasid selle. Surnuaia väravad pandi lukku, kuigi haud oli juba valmis kaevatud. Tekkis vastuolu vanausuliste kiriku juhtide ja surnud tütarlapse omaste vahel, kes palusid mat-miseks politsei abi. Teiselt poolt kogunes surnuaia juurde 300-400 ülesässitatud vanausulist venelast, peamiselt naised. Nad püüdsid vägisi takistada

kirstu viimist kalmistule üle madala surnuaia müü-ri pärast seda kui selgus, et surnuaia väravaid ei avata. Kirst käis käest kätte üle müüri ja tagasi ennekuulmatu kisa ja karjumise saatel, kuni polit-sei hakkas rahvast laiali ajama. Keegi võtnud maast kivi ja püüdnud sellega tabada E.Bertelssoni, kuid keegi teine astunud vahele ja püüdnud kivi kinni. Lõpuks surnu siiski maeti ja politsei pidas haul 3 ööd-päeva valvet. Kuigi baptisti kogudus oli püüd-nud kokkupõrke ära hoidmiseks muretseda hauaplats mujale, ei saanud kogudus takistada tütarlapse vana-usulisest isa oma last matmast perekonna kalmistule.

Tulemus oli aga, et vanausuliste kiriklik vas-tusurve sellest peale kasvas enneolematuks. Kuigi preestrite poolt oli juba varemalt kasutatud evan-geelse misjoni vastu kirikuvannet, pandi nüüd kõik pöördunud ja usklikukssaanud kirikuvande alla. Sur-ve ja vanne oli nii ähvardavalt tugev, et seda võib nimetada usulis-psüühiliseks terroriks. Isegi evan-geelsele koosolekule ei tohtinud keegi tulla, ris-kimata vande alla pandud saada. Ja see mõjus. Harva juhtus pärast seda, et keegi venelane tuli koosole-kule peale elavale usule läbimurdnute ja juba ko-gudusega liitunute.

Võimalik, et evangeeliumi ja selle vastaste vaimujõudude nii meeleheitlikku heitlust tugevdas ka surnuaial toimunud kokkupõrkele mõne kuu pärast järgnenud telgimisjoni evangeelne suurüritus, milles tähelepanu tõmbas endale ka pöördunud vanausuliste

preester. Selle maailma vürst raevutses, ja sellest suvest peale oli vene misjonile üks kinni pandud.

Järgnenud sõja ajal katkes ja hiljem lõppes E.Bertelssoni Rootsist saadud toetus. Tema ülalpidamise allikateks jäid siis kuni surmani palvela krundil väikese juurvilja-aia sissetulek, see, mis ta sai oma asjade müügist ja toetus, mis talle koguduses ja sõprade poolt anti. Selle kõigega ei elatanud ta aga mitte ainult ennast, vaid tema ülalpidamisel oli ka oma sissetulekuvõimalused kaotanud endine preester ja kaks last. Preester siiski hankis endale ka lisaelatist kellade parandamisega. E.Bertelsson hoolitses nende eest oma kokkuhoiu arvel.

Liiklemine nii paljude misjonipunktide vahel toimus E.Bertelssonil jalgsi ja nooremas eas jalgrattal. Hiljem oli koguduses hobune, mille sõitude eest ta tasus misjoni summadest. Kui sõja ja sõjajärgsetel aastatel enam ei olnud muid võimalusi, käis ta ka jalgsi isegi nii kaugele nagu Kallastele 23 km, kuigi oli siis juba 70-75-aastane. Kord sügise õhtul halva ilmaga Kasepääle koosolekule minnes juhiti ta tähelepanu kõrvale ja ta kukkus Tiheda küla juures ojja. Läbimärjana läks ta siiski edasi 2-3 km ja poolmärjana pidas koosoleku ära.

E.Bertelssoni misjonitööd iseloomustas usu-line tasakaal. Piiblist ammendatud veendumustes oli ta kindel, aga esitas neid rahulikult. Seal-

juures tunnustas ta teisi nende erinevate arusaamistega usuliselt samaväärsetena, kui need just polnud eksiõpetused, jättes erinevuste hindamise Jumala hooleks. Kus aga oli midagi usuliselt ebatervet ja segast, tundis ta selle ära ja vajaduse korral hoiatas nende eest. Vaidlusse laskumist ta ei armastanud. Piibel ja Püha Vaim vaimulikes kogemustes olid ta usu ja õpetuse kaks tasakaalustavat tegurit, mistõttu ei ta ise ega ta töö ei läinud ühekülgsesse äärmustesse. Kõnelejana oli ta veenev ja kas tahtlikult või tahtmatult sundis ennast kuulama, millele aitas kaasa ka ta tugev kõlav hääl.

Sõja järel uutes olukordades tuli lõpetada pühapäevakoolitöö ja sulgeda mitmed misjoni tööpunktid. Isegi mõlemad palvelad - Mustvees ja Kükital võeti 1940.aastal ära. 1941 saadi need tagasi ja 1944.aastast peale jäi kogudusele üks palvela - Kükita. Otsene misjoniside Rootsiga katkes. Mitmeid koguduse liikmeid rändas välja teistesse paikadesse, eriti paljud vene vennad oma perekondadega kaevanduslinnadesse Kiviõlisse ja Kohtla-Järvele, liitudes sealsete venekeelsete kogudustega. Oli neid, kes langesid usust või häbenesid ennast avalikult tunnistada Issanda poole. Kogudust juhtis juba varemalt ja ka nüüd pastorina usuteaduse seminaari lõpetanud Rudolf Saul Kokoral, kuna E.Bertelsson Kükital, Mustvees ja mujal töötas nii palju kui oli võimalik. Põhiliseks töövormiks jäi ~~seda~~ usklikkodu kaudu. Jumalateenistusi peeti Kükital igal

pühapäeval, ja vahel tuldi kokku ka mujal. Laulukoos töötas edasi, uuenes, noorenes, arenes ja kasvas. Oli vendi, kes aegajalt mujalt kogudust külastasid ja tööd abistasid. Ohvrimeel tõusis ja kulud kaeti omavahel kokkupandud summadest. Aegajalt oli ka väiksemaid ürkamisliikumisi, eriti usklikvaneimate laste seas, mis kugivõrd haaras ka teisi.

Siiski väljaränd kogudusest jätkus. Nooremad lahkusid suurematesse linnadesse edasi õppima või tööle ja jäid sinna. Koguduse liikmete arv vähenes järkjärgult vanade liikmete surma arvel. 1981.aastal on koguduses 78 liiget. Venelaste osakaal nende hulgas on ülalmainitud asjaoludel siiski vähenenud, ja moodustab ligi 10 protsenti.

1956.aasta märtsis said mõned Rootsi misjonijuhid loa E.Bertelssoni ta tööpõllul külastada. See ühepäevane külaskäik 31.märtsil oli suursündmus koguduse elus. Kokkuvoolanud rahvamurd oli enneolematu. Lahtihoitud lumeteel sõideti Peipsit mööda autodel Mustveest Kükita palvelasse. Dr. Erik Rudén, prof. Gunnar Westin, pastorid John Alfred Swedberg, Joel Sörensson, Eric Strutz ja redaktor Arvid Svärd koos kohalike misjonijuhtidega Moskvast ja Tallinnast külastasid Emilie Bertelssoni ta kodu ja teenisid sõnaga Mustvee kogudust Kükita palvelas. Seejärel sõitsid nad Tallinnasse, kus kuulutasid sõna Oleviste kirikus.

1956.aastal tegi Emilie Bertelsson ettepaneku Eesti misjonitöölisele E.J.Dahl'ile, kes pärast 13-aastat Venemaal oli Eestisse tagasi jõudnud, aidata Mustvee misjonitöös kaasa, kuna kohalik presbüter R.Saul ei saanud tervislikel põhjustel enam palju liikuda. E.J.Dahl võttis vastu ettepaneku külastada Mustvee kogudust hoolduse korras kord kuus, olles ise seotud koguduse tööga algul Tartus, hiljem Rakveres. Eesti Baptisti Vanempresbüter kinnitas seda vastava dokumendiga. Selline misjoni-abi kestis 1958.aastani, mil Ilmar Kurg valiti Mustvee koguduse presbüteriks. Sellel ajal oli kogudusel võitlemist usulise segadusega koguduse ääremaal, eriti Sällikul, Kuru ja Iisaku vahel, 25 km Mustveest põhja pool.

E.Bertelssoni vanas eas, kui tal oli aastaid juba üle 70-ne, kui kontakt Rootsiaga oli milgi määral hõlpsamaks muutunud, kutsuti teda Rootsi teenitud vanaduspuhkusele. Ta kaalus kutset, rääkis sellest ka teistele töökaaslastele, aga leidis, et ta peab jääma oma tööpostile. Nii ta ka jäi sinna kuni viimse hingetõmbeni.

Kolm korda oma elus oli ta rasketest haigustest usupalve peale tervistunud. Sealjuures ei olnud ta abi otsinud kellegi usutervistaja juurest väljapoolt, vaid kasutanud otseteed isikliku palvega Suure Arsti juurde. Esimene kord oli see olnud Petrogradis, kus ta käel oli mingi tõsine põletikuline häda. Teine kord oli see Peipsi ääres, mil

vaagnaluu murre oli üsna ähvardav. Kolmas kord oli see 1950.aastal, mil insult asetaskojukutse üsna reaalselt ta silma ette. Ta oli siis 65-aastane. Olles elu ja surma piiril palus ta Hiskijat eeskujuks võttes omale samuti 15 aastat elu pikendust. Ja see anti talle. Üsna ruttu võis ta jälle asuda oma igapäevast tööd ja tegevust jätkama.

Ja tõepoolest. 15 aasta möödumisel 7.juulil 1965.a. sai ta kojukutse. Eelmine päev oli pühapäev, mil ta koosolekul kõneles. See oli ebatavaline kõne, mida loeti otse prohvetlikuks. Ta kõneles kauem kui tavaliselt, üle tunni, kutsudes ruttama Jumala poole pöördumisega, sest armuaeg lõpeb. Kasutas näidet oma noorusest, mil mõnekesi üle jää Naissaarest Tallinna minnes nägid korraga lähenevat jäälõhkujat, mis ähvardas nende tee läbilõigata. Neil oli aga veel tükk maad minna. Äärmise kiirusega, lõpuks joostes õnnestus neil siiski üsna jäälõhkuja eest läbi pääseda. Samasugune tee läbilõikamise ja päästmisvõimaluste kaotamise oht ähvardab ka meie aega.

Järgmisel päeval, esmaspäeval lõhkes peas vere soon, millega ta pikk tööpäev üsna ootamatult lõpetas. Ta oli elanud 80 aastat, 8 kuud ja 24 päeva, millest 65 aastat oli ta pühendanud Issandale ja tema tööle.

Järgmisel pühapäeval ta maeti Mustvee kalmistule. Sel päeval oli seal luterlik kalmistu püha, mille järel varsti oli matus. Vendade poolt kanti

ta kätel ligi 3 km. Kükita palvelast Mustvee surnuaiale. Surnuaiapäeval mänginud palgaline mitteusklisest koosnev puhkpilliorkester oli E.Bertelssoni surmast ja eelseisvast matusest kuulda saades otsustanud omal algatusel matusel osaleda. Nii jäid nad matuserongi ootama ja ta maeti pasunahelide saatel.

Kaks aastat pärast surma, 1967.a. 30. juulil avati Mustvee kalmistul ta haua mälestuskivi, mille avamisele oli tulnud palju usuospru laialt üle maa, peale Mustvee ja selle ^{ku} ümbraldase tööpõllu Rakverest, Kohtla-Järvelt, Tapalt, Tallinnast ja mujalt. Päevakohane kirjalik tervitus oli ka Rootsisist pastor Sven Ohm'ilt Rootsi Baptisti Liidu nimel.

Uueks ja värskeimaks suursündmuseks sealsele tööpõllule ja Mustvee kogudusele oli uue kivist kiriku andmine võimude poolt kogudusele Mustvee linnas, väga heas, kergelt ligipääsetavas kohas. See oli tühjaks jäänud endise kreeka-katoliku kiriku hoone väga hea akustikaga, mille kogudus remontis ja seestpoolt ümber ehitas. Samuti ehitati juurde ka vajalik kõrvalhoone kantselei, kooriharjutuste ja väiksemate kokkutulekute jaoks. Kogudus pani ise kokku vajaliku summa, ja 1980.a. 19.oktoobril see õnnistati sisse paljude külaliste osavõtul. Seega on koguduse jumalateenistuste keskus nüüd Kükita külast ümberasunud kõigile hästi kättesaadavasse autobusside ja muu transpordi sõlmpunkti.

Kükita palvesaal, mis eramajana kuulub kahele koguduse liikmele, on kasutatav väiksemate kodusemate kokkutulekute, osaduslike teeõhtute ja muu sarnase jaoks. Seda ümberkorraldavat ja uutele tööoludele kohanevat töövilja aga E.Bertelsson ise enam ei näinud.

Koostanud: E.J.Dahl

Informatsiooni allikad:

Ader E., Eesti Usuajalugu.

Arder A., Dahl E.J., Till syster Emilie Bertelssons minne, 1967.

Berg G., Svenskarna i Estland, Karlshamn 1923.

Betelseminariet 1866-1926, Stockholm 1926.

Eesti Baptisti koguduste aruanded a.1900-1938.

Johansen P., Nordische Mission, Revals Gründung und die Schwedensiedlung in Estland, Stockholm 1951.

Kaups R., 50 aastat apostlite radadel, Keila 1934.

Svenska Folkrörelser II, Stockholm 1937.

"Teekäija", ajakiri a.1921,1923,1924-1940.

Tuttar H. ja Dahl H.V., Ärkamise aeg, Tallinn 1929

Wieselgren P., Ortnamn och Bebyggelse i Estlands forna och hittillsvarande svenskbygder (Ostharrien med Nargö), Lund 1951.

Suulised andmed Mustvee EKB kogudusest: Palm Meinhard (presbüter), Palm Helmi, Sarapuu Aleksander, Sarapuu Selma, Tuulik Hildegard ja Tuulik Heino (mõlemad Kehraast) jt.